

Pæne piger kan også strejke

– sygeplejerskernes strejke 2008

Sara Andersen & Marie Frederiksen

I foråret 2008 var en lang række offentligt ansatte i mange ugers strejke i forbindelse med overenskomstforhandlingerne. Sygeplejerskerne strejkede i næsten ni uger med hovedsloganet "Ligeløn – det handler om vilje". Strejken rejste diskussion om lønforskellen mellem mænd og kvinder, men den rejste også en række andre spørgsmål, ikke mindst for de involverede kvinder: er sygeplejersker for pæne til at strejke, kan kvinder stå sammen og være solidariske og hvilke strukturelle barrierer er der for strejker blandt offentligt ansatte, hvilket i høj grad vil sige kvinder? Denne artikel undersøger, hvad en strejke blandt kvinder, helt konkret sygeplejerskernes strejke i foråret 2008, kan betyde for udfordringen af, hvad vi med Bourdieus begreb har kaldt *den maskuline dominans* (Bourdieu 1999).¹ Fokus for artiklen er således udviklingen blandt sygeplejerskerne under strejkeforløbet. Et fokus som metodens samtidighed giver os en unik mulighed for at undersøge. Det er således ikke de objektive rammer for strejken, vi beskæftiger os med.²

I Danmark har kvinder strejket næsten lige så langt tilbage i historien som mændene. Den første kvindestrejke fandt sted i 1886 på Rubens dampvæveri (Christensen m.fl. 2007), men det var først for alvor i 1970'erne, at kvinder begyndte at deltage i arbejdskampe, hvor helt nye grupper af offentligt ansatte for alvor begyndte at strejke. Sygeplejerskerne strejkede for første gang i 1973 (Mikkelsen 1994).

Det var også i 1970'erne, at den formelle ligeløn blev indført, først i overenskomsterne i 1973 og siden ved lov i 1976. Siden har lønforskellen mellem mænd og kvinder ikke rykket sig meget.

Studier af tidligere strejker viser, at det ikke bare er de materielle forhold, det være sig løn, arbejdsforhold o.l. der kan forandres gennem en strejke, men at de invol-

verede og omverdenens syn på dem kan forandres gennem kollektiv handling. Med denne artikel ønsker vi at vise, hvordan en (økonomisk) arbejdskamp også kan betyde en udfordring af den kulturelle underordning af kvinder. Vi vil vise, hvordan dominansstrukturerne på den ene side kan udfordres, men også hvordan en strejke blandt kvinder kan være med til at reproducere dominansstrukturerne og dermed være en medvirkende forklaring på den relative træghed i deres forandring.

Det teoretiske afsæt

Den maskuline dominans

Vi er inspireret af marxismen; at det er de materielle strukturer, der danner grund-

laget for samfundet og dermed også dets dominansforhold, og samtidig at der ikke er nogen mekanisk sammenhæng mellem bestemte strukturer og bestemte opfattelser. Konkret handlende mennesker skaber deres egen historie, men ikke efter forogdt-befindende eller under selvvalgte forhold. Bourdieus opfattelse af den maskuline dominans har netop på den ene side et strukturelt udgangspunkt for at forstå den sociale konstruktion af kønnet. På den anden side forklarer han, hvordan dominansforholdet indlejres i kroppene og dermed i opfattelserne og handlingerne. På den måde kan dominansforholdet fungere relativt autonomt i forhold til den strukturelle basis, hvilket også er med til at forklare, hvordan vi konstant er med til både at udfordre og reproducere dominansen. Som forbindelsesleddet mellem de objektive og subjektive strukturer indsætter Bourdieu sit *habitus* begreb.

Samfundet er, ifølge Bourdieu (1999), opdelt efter et *androcentrisk opdelingsprincip*. Den androcentriske opdeling er skabt gennem en lang historisk proces, og gennem den historiske konstruktion kommer opdelingen til at fremstå som naturlig, i stedet for at fremstå som det den er, nemlig en social konstruktion. Herigennem skabes *doxa* – den alment accepterede opfattelse af 'sandheden' eller 'det rigtige'. Af den androcentriske opdeling følger at hele samfundet er inddelt i modsætningspar. Hver side i modsætningen forbindes med enten det maskuline eller det feminine. Det vil sige, at visse ting, værdier osv., tilskrives enten det maskuline eller feminine. En opdeling vi fandt også eksisterede blandt de interviewede sygeplejerskers, hvor det 'at strejke' blev italesat som en handling sygeplejersker – 'som kvindefag' – ikke kunne finde ud af. Ifølge Bourdieu, rangerer det maskuline højest i hierarkiet, og ud over at det feminine er underordnet det maskuline, er den androcentriske opdeling med til at konstituere

kvinderne som *væren-perciperet*, det vil sige passive, imødekommende, smilende, tilbageholdende o.l. Flere gange under strejken oplevede vi, at sygeplejerskerne rejste en diskussion af, hvorvidt de var 'for pæne'.

Dominansforholdet indlejres i individerne, som dermed gennem deres handlinger er med til at genskabe og opretholde dominansforholdene. Det er, hvad Bourdieu kalder den *symbolske vold*, et begreb, som bruges til at forklare, hvordan undertrykkelsen fortsat kan opretholdes, selvom der i nyere tid er sket et skift mellem kønnene på en lang række områder, såsom stemmeret, lige adgang til uddannelse, arbejde o.l. Gennem denne indlejring i kroppene skabes *doxa*, det vil sige den alment accepterede opfattelse af, hvad der er rigtigt og sandt. Umiddelbart kan muligheden for forandring være svær at få øje på i Bourdieus teori, men styrken, og det vi bruger teorien til, er netop at forklare, hvorfor forandring ikke sker hurtigere, idet han gennem sine studier³ viser trægheden i den sociale produktion i samfundet. Men sygeplejerskernes strejke var ikke bare pæn og passiv som Bourdieus teoriapparat lægger op til. Vi ønsker derfor ikke blot at vise, hvordan dominansforholdene reproduceres, men også hvordan de udfordres og ændres. Til det har vi brugt Gramsci (1991)⁴, Kelly (1998) og Hyman (1973; 2001).

Kollektiv handling

Med Gramsci kan vi forklare, hvordan forandring kan skabes gennem kollektiv handling. Gramsci (1991) viderefører den marxistiske tradition for et materialistisk udgangspunkt, men pointerer ligesom Bourdieu (1999), at der ikke er en automatisk sammenhæng mellem de materielle strukturer og bevidstheden og ideerne. Ifølge Gramsci opretholder borgerskabet i de vestlige kapitalistiske lande ikke så meget deres dominans gennem materiel magt,

men mere gennem etableringen af egne moralske, politiske og kulturelle værdier. Hegemoni referer til, at den dominerende klasse opretholder den sociale kontrol gennem samtykke [*consent*] frem for magt. En form for dominans, som, vi mener, minder meget om Bourdieus forståelse af doxa. Det meste af tiden forholder det store flertal sig passivt til underordningen, fordi de ikke har en klar kanal at udtrykke deres utilfredshed gennem. Dette udelukker ikke, at der dagligt er masser af mennesker, der udtrykker deres utilfredshed på arbejdet, i skolen, i hjemmet osv., men ofte sker det ikke gennem handling og slet ikke gennem kollektiv handling.

Det meste af tiden har det store flertal på samme tid flere verdensanskuelser, der på den ene side styres af hegemoniet og på den anden verdensanskuelser, der er i overensstemmelse med deres klasseposition. Tilstedeværelsen af flere verdensanskuelser på samme tid skaber en kontrast mellem handlen og tænkning, som Gramsci kalder en *modsætningsfyldt bevidsthed*. Det blev mange gange tydeligt i vores undersøgelse, at den samme person kan sige et og gøre noget andet eller endda modsige sig selv i en og samme sætning. I normale tider følges den dominerende verdensopfattelse i ord, hvad man kan kalde 'almindelig fornuft', men i andre perioder, hvor en samfundsgruppe handler kollektivt, træder den anden verdensanskuelse frem gennem deres handlinger, hvad man kan kalde den 'sunde fornuft' (Bamberry 2006, 44).

En strejke er netop et tilfælde, hvor en gruppe handler kollektivt, og hvor normale tider brydes, og vi kunne også finde brud mellem, hvad sygeplejerskerne sagde og gjorde. Det er gennem denne kollektive handlen, at der skabes mulighed for ikke blot at ændre på de materielle strukturer, men også for skabelsen af en ny verdensforståelse og dermed et brud på dominansforholdet.

Fagforeninger og strejker

Fagforeninger spiller en afgørende rolle i strejker, ikke mindst i sygeplejerskernes strejke, der jo var en overenskomststrejke, og således blev ledt af sygeplejerskernes fagforening, Dansk Sygeplejeråd (DSR). Til at forstå fagforeningernes rolle har vi brugt Hyman (1973; 2001), der forklarer, at fagforeningernes opgave er at forsvare medlemmernes interesse, og at en stærk fagforening forøger styrken af kollektiv handling. Men samtidig påpeger han, at det er vigtigt at forstå fagforeningerne inden for en social ramme.

Gennem fagforeningernes inkorporering i forhandlingsstrukturerne kan der opstå et modsætningsforhold i fagforeningerne mellem ledere og medlemmer, hvor lederne står i et konstant pres mellem arbejdsgiverne og medlemmerne. DSR spillede en vigtig rolle i strejken, men for at forstå strejkens udvikling var det vigtigt for det første ikke at se fagforeningen som en samlet blok, men som bestående af interne modsætninger, og samtidig ikke at se den som en statisk størrelse, men i konstant forandring.

Vi har valgt at bruge Kellys (1998) teori om social mobilisering i analysen af selve strejken, idet denne teori har som formål at undersøge, hvilke faktorer der er afgørende for, at kollektiv handling opstår og ikke så meget den kollektive handlings udvikling og forløb. Kelly (1998) opstiller tre begreber, som vi også har valgt at bruge til at strukturere vores analyse: *framing*, *organisering* og *mulighedsstrukturer*.

Framing er en bestemt måde at fokusere, afgrænse og organisere verden ud fra bestemte ideologier og herigennem skabe en overgang fra individer til skabelsen af en gruppe med kollektive interesser. Vi ser på, hvad sygeplejerskerne anser for at være problemerne, og hvordan de derigennem skaber sig selv som gruppe, og hvem de afgrænser sig fra; er de kvinder, offentligt ansatte, sygeplejersker eller noget helt fjerde?

Organiseringen omhandler ikke blot sygeplejerskernes organisering, men også deres opfattelse af DSR, interaktionen mellem medlemmer og ledelse. Vi så konkret på, hvordan organiseringen af strejken skabte rum for udfordringen af den maskuline dominans.

Mulighedsstrukturerne er de samfundsmæssige rammer, som strejken foregik indenfor, magtbalancen mellem parterne og – særlig vigtigt for vores gruppe – det faktum, at arbejdsgiverne var politikerne, og at den danske model skelner skarpt mellem faglige og politiske spørgsmål.

Med dette dobbeltperspektiv har vi forsøgt at forene en forståelse af køn med en forståelse af arbejdskampe. Sygeplejerskernes strejke var jo meget mere og andet end et spørgsmål om køn, og samtidig kan ingen af strejkens aspekter adskilles fra den maskuline dominans.

Metode

Denne artikels empiriske grundlag er observationer og interviews under og lige efter strejken. Før strejken startede, var vi kommet i kontakt med sygeplejerskernes fællestillidsrepræsentanter på Rigshospitalet. Gennem dem fik vi lov til at deltage i størstedelen af sygeplejerskernes aktiviteter under den næsten ni uger lange strejke.

Vi deltog i møder på forskellige hospitalsafdelinger inden konflikten, møder for sygeplejersker og tillidsmænd under konflikten, aktioner, demonstrationer o.l. Observationerne var åbne, hvilket gav rigtig meget empiri, men det åbnede også for perspektiver og vinkler, der måske ellers havde været lukket for os. Analysen af observationerne strukturerede vi efter Bourdieu (1999), Kelly (1998) og Hymans (1973; 2001) teoretiske begreber. I forhold til brugen af Bourdieu i vores observationer forventede vi ikke at se de samme opdelinger, som Bourdieu ridser

op. I stedet brugte vi hans overordnede begreber til i analysen at definere, hvad der konkret bliver knyttet til det maskuline og feminine. Hyman brugte vi til at sætte DSRs ageren ind i en teoretisk ramme, mens Kellys begreber blev brugt som fokuspunkter i analysen.

Vores tilstedeværelse under strejken gav os en unik mulighed for at afdække udviklingen og holdninger, inden de blev farvet af efterrationaliseringer. De observationer, vi foretog, var både som deltagere i felten ved for eksempel demonstrationer o.l., men mest foregik de ved, at vi optrådte som 'fluen på væggen'. Både alders-, køns- og udseendemæssigt faldt vi ind i mængden og kunne mere eller mindre ubemærket deltage. Ved nogle tilfælde krævede situationen, at vi præsenterede os. Vores tilgang var således både åben og lukket.

Der var selvfølgelig nogle fora, som vi ikke havde adgang til, især de uformelle diskussioner blandt sygeplejerskerne, hvor der tydeligvis blev diskuteret mange vigtige ting.

Ud over observationerne foretog vi to interviewrunder med sygeplejerskerne. Den første bestod af delvist strukturerede tematiserede enkeltinterviews med otte sygeplejersker i de første uger af konflikten, og den anden runde var et fokusgruppeinterview med fem sygeplejersker efter konfliktens afslutning. Formålet med interviewene var at få et indblik i de strejkendes subjektive forståelse og oplevelser.

Kontakten til interviewpersonerne blev formidlet gennem Fællestillidsrepræsentanterne (FTR). Vi valgte både at interviewe sygeplejersker, der var 'almindeligt' involveret i strejken og nogle af de sygeplejersker, der var mest aktivt involverede i planlægningen af konfliktens aktiviteter gennem aktionsgruppen. Vi forsøgte at få en vis spredning mellem 'menige' sygeplejersker, tillidsrepræsentanter, unge og gamle samt

en spredning mellem sygeplejersker i nødberedskab og sygeplejersker i strejke.

Med fokusgruppeinterviewet efter konflikten afslutning håbede vi, ud over at få et indblik i sygeplejerskernes oplevelser af konflikten forløb, resultat og deres erfaringer, at få et indblik i betydningsdannelsen, der ofte foregår 'tavst' mellem individer, men som kan fremkomme gennem interne diskussioner mellem flere personer. Vi forsøgte at vælge en gruppe, der repræsenterede et bredt udsnit med forskellige erfaringer. Vi kunne dog ikke vælge frit, da mange var trætte og skulle på ferie. Interviewet var opdelt efter Halkiers *tragtmodel* (Halkier 2003, 45), hvor der startes med brede spørgsmål for at åbne diskussionen op, hvorefter temaerne snævres ind. Der var stor diskussionslyst under interviewet.

Vi kan ikke ud fra interviewene sige noget om alle sygeplejersker, endsige alle kvinder i strejke, specielt fordi vores interviewpersoner havde været mere aktive i strejken end gennemsnittet. Når vi fremover i artiklen henviser til sygeplejerskerne, henviser vi til vores interviewpersoner. Men samtidig mener vi, at vores undersøgelse kan pege på nogle bredere udviklingstendenser blandt kvinder involveret i en strejke. Vi valgte bevidst kun at interviewe de menige sygeplejersker, da vi ønskede at se, på hvilken måde den kollektive handling udfordrede deres tanker og ideer. Hvis vores fokus derimod primært havde været at se på organiseringen af strejken, havde det været relevant også at interviewe lederne i DSR.

Denne artikel undersøger, hvad en strejke blandt kvinder kan betyde for udfordringen af, hvad vi med Bourdieus begreb har kaldt den maskuline dominans (Bourdieu 1999). Strejken rejste både diskussion om lønforskellen mellem mænd og kvinder, men den rejste også en række andre spørgsmål, ikke mindst for de involverede kvinder: er sygeplejersker for pæne til at strejke, kan

kvinder stå sammen og være solidariske og hvilke strukturelle barrierer er der for strejker blandt offentligt ansatte, hvilket i høj grad vil sige kvinder?

En strejke har selvfølgelig et efterspil både for de implicerede, for de faglige organisationer og for samfundet. Men det må være op til en anden artikel at tage fat på, da vores undersøgelse slutter med strejken.

Forår for sygeplejerskerne 2008

Vi har valgt at dele analysen op i *tre* overordnede perioder. *Den første* periode dækker over de første 4-5 uger af strejken, *den anden* periode omfatter strejken frem til afslutningen og *den tredje* periode handler om det forlig, der blev indgået, samt de diskussioner, forliget afstedkom umiddelbart efter strejkens ophør.

Opdelingen er foretaget, fordi vi oplevede en udvikling i strejken og hos de strejkende, hvor disse tre periode adskilte sig fra hinanden. Udviklingen var ikke bare lineær, men foregik i spring, hvor der cirka halvvejs inde i konflikten skete en kvalitativ ændring.

Konflikten: Et kort rids

Den 16. april 2008 gik Sundhedskartellet⁵ og FOA – Fag og Arbejde i strejke, siden fulgte pædagogerne i BUPL – Forbundet for pædagoger og klubfolk trop og nedlagde arbejdet 19. maj. Strejken, som var en af de mest omfattende inden for den offentlige sektor nogensinde, var startet. Strejken begyndte den 16. april 2008, efter forligsmanden Mette Christensen fem dage forinden havde opgivet at få parterne til at indgå forlig. Over 75.000 offentligt ansatte gik i strejke over hele landet.

DSRs oprindelige krav var på 15 % og en ligelønskommission, og heraf udsprang hovedparolen "*Ligeløn – det handler om vilje*". En parole, der rummede flere betydninger,

såsom lige løn for lige uddannelse, ligeløn mellem offentligt og privat ansatte og ligeløn mellem mænd og kvinder. For langt de fleste var kravet om mere i løn et krav om anerkendelse. Uanset hvad afslog arbejdsgiverne samlet i Danske Regioner (DR) kravet og ville ikke give mere end de 12,8 %, som resten af den offentlige sektor havde accepteret. For første gang var alle sygeplejersker i hele landet udtaget til strejke, og det blev den længste og mest omfattende strejke i sygeplejerskernes historie. Sundhedskartellets strejke betød i alt 372.516 aflyste operationer, heraf 141.456 i Hovedstaden. Trods massive rygter om et politisk indgreb, undlod politikerne at gribe ind, og strejken varede frem til den 13. juni 2008, hvor Connie Kruckow indgik forlig med Bent Hansen fra DR. Det indgåede forlig var på 13,3 %, altså 0,8 % mere end det forkastede forlig på 12,8 %. Strejken blev afsluttet, og sygeplejerskerne gik tilbage på arbejde. Forliget blev efterfølgende stemt igennem af sygeplejerskerne.

Sygeplejersker i strejke – nogle begrænsninger

Sygeplejersker i strejke står over for nogle helt særlige udfordringer eller begrænsninger, når det gælder organiseringen af en strejke. Blandt andet skulle DSR stille med et nødberedskab under strejken. Selvom alle sygeplejersker var udtaget til konflikt, viste det sig under nødberedskabsforhandlingerne, at mange afdelinger alligevel ikke kunne strejke, eftersom det forhandlede nødberedskab var på højde med eller højere end det normale fremmøde. Det betød ekstra lange arbejdsdage, konstant tilkaldevagt og øget arbejdspress for de sygeplejersker, der var i nødberedskab under strejken. Derudover havde det betydning, at sygepleje er et omsorgsfag, og at strejken betød, at mennesker ikke blev passet. Det sled psykisk på de strejkende, at de dagligt måtte tage

diskussioner om, hvad der kunne betegnes som livsvigtigt arbejde, og hvad der var sekundært og altså strejkeramt.

De særlige forhold skabte ligeledes udfordringer for den kollektive organisering. Nødberedskabet betød bl.a., at mange var i strejke én dag, så i nødberedskab osv. Det gjorde det både svært at skabe et kollektiv samt at organisere ting og efterlod afdelinger tilbage, der ikke nåede at mærke 'strejkeånden'. De, der var udtaget til strejke, udtrykte en følelse af, at dem, der havde været i nødberedskab, ikke havde udviklet en bevidsthed på højde med dem, der havde været udtaget til konflikt.

Udover det betød det også, at tillidsrepræsentanterne kom til at fungere som en form for arbejdsgivere under konflikten, fordi de stod for nødberedskabsplan, løn o.l.

Første periode

De første strejkedage og aktionsgruppen

Fællestillidsrepræsentanterne (FTR) organiserede, at de strejkende sygeplejersker hver morgen kunne mødes i auditoriet på Rigshospitalet. Selvom morgenmøderne skabte den fysiske ramme for, at strejkeaktiviteterne kunne blive kollektive, blev det ikke meget andet end en fysisk ramme, og det meste af den daglige strejkeaktivitet blev overladt til de strejkende selv. De forslag, der blev stillet fra ledelsen i DSR, var altovervejende individuelle aktiviteter (læserbreve, breve til politikere, udtale sig i medier etc.), og det var ikke noget, der involverede bredere dele af hverken sygeplejerskerne eller den øvrige befolkning. DSR kunne på den måde ved forhandlingsbordet fastholde (og signalere), at de 'havde styr på deres tropper', og at sygeplejerskerne (DSR) kørte en 'pæn strejke', og hvis der skete andet, var det ikke noget, de var ansvarlige for. Men det efterlod de strejkende i en uvis situation i forhold til, hvilken rolle de spillede i konflikten.

“Generelt synes jeg, at det er noget uorganiseret. Jeg kan ikke helt forstå, hvorfor man ikke har sat nogen ansvarlige for hvert projekt eller ansvarlige for hver aktion, som ligesom er kontaktperson. Jeg skal fx strejke i morgen, så jeg har det sådan lidt, hvor skal jeg tage hen? Og det er svært. Jeg kan møde op nede i auditoriet, men så kan jeg også risikere, at der ikke foregår noget, og så er det jo en flad fornemmelse at møde op dernede og være engageret og være på og gerne ville gøre en masse” (Johanne).

Det fik på konfliktens tredje dag en gruppe kvinder til at nedsætte en aktionsgruppe. Indtil da havde morgenmøderne primært handlet om lønregistrering, og de spørgsmål var ebbet ud. Nu var der plads til andet. Aktionsgruppen blev et forum, hvor forskellige aktiviteter kunne organiseres, og hvor folk, der var interesseret i at lave noget, kunne støde til.

Den første happening aktionsgruppen lavede, ‘kittel-happening’, hvor de hængte kitler ud fra altanerne på Rigshospitalet for at vise, hvor mange sygeplejersker, der manglede, var en stor succes. Det betød meget for de involverede, der fik en følelse af *“Yes, det gik”* (Solvej). Aktionsgruppen havde ikke nogen ledelse og bestod af dem, der nu lige tilfældigvis dukkede op den dag. Ingen kunne bestemme, om en aktion var rigtig eller forkert. Det betød, at det nogle gange var svært at få arrangeret aktioner, idet ingen ville tage styringen, og fordi det ikke kunne gøres uden om DSR. Dette blev et problem på flere planer.

“Der var ikke organiseret noget fra centralt hold. Det vil sige, det var meget op til dem, der var i konflikt, altså aktionsgrupperne og så videre, at finde på noget og gøre noget. Nogen gange synes jeg, det var sådan, så kom man ind til Dansk Sygeplejeråd, og så sagde man, vi vil meget gerne gøre noget, men vi

har brug for at gøre det i forhold til den strategi, I nu lægger, både pressestrategi og ‘hvad siger vi’ strategi, og den kom aldrig rigtig. Så der var mange af de rigtig gode tanker og aktiviteter, som vi efterhånden skrinlagde, fordi vi ikke kan gøre det uden om DSR” (Solvej).

Den dobbeltsporede strategi var på en og samme tid med til at skabe rum for kvindernes egne initiativer, men samtidig var det en begrænsning i forhold til, at DSR havde ressourcerne og midlerne til at iværksætte de store aktioner, men ikke tog imod forslagene fra de menige sygeplejersker.

Pæne piger kan ikke strejke

For mange af kvinderne var det første gang, de skulle i konflikt, og flere af dem mente ikke, at de kunne finde ud af at strejke. De havde en ide om, at kvinder ikke rigtig kunne strejke, at de var for ‘pæne’.

“Vi er netop sådan nogen, som overhovedet ikke kan finde ud af det. Altså, shit mand, så skal vi jo ind og brænde dæk af. Det kan vi jo ikke. Vi er jo sådan nogen, der går helt ordentligt med nogle fine malede bannere” (Susanne).

“Sygeplejersker er bare ikke sådan nogen mennesker, der stiller sig op og råber. Jo, der er nogen, der gør det, men generelt er det ikke nogen mennesker, der stiller sig op og råber ind i en megafon. Og vi smider ikke maling og tager ikke gidsler eller... altså, det er sådan, dybest set vil vi helst bare passe vores arbejde” (Lene).

Gramscis begreb om en *modsætningsfyldt bevidsthed* kan her forklare, hvordan sygeplejerskerne kan indeholde modsætningsfyldte ideer. På den ene side er de underlagt forestillingen – eller doxa – om, at de ikke kan strejke, og på den anden side oplevede

vi, hvordan strejken endte med at indgyde en stolthed hos dem.

Opdelingen mellem hvem der kunne strejke, og hvem der ikke kunne, blev af flere italesat ud fra den androcentriske opdeling: mænd versus kvinder. "Typiske mandefag" blev beskrevet som værende bedre til at konflikte, bedre til at forhandle og bedre til at stå fast på deres krav. De var mere 'actionprægede', og "kørte mændene en fagkamp, så kørte de en fagkamp". Kvinder var mere pussenussede og 'bøjelige'.

"For det første, så er det meget kvindefag, og for det andet tror jeg bare, at vi er sådan lidt nogle pleasere. Vi er vant til, at det er os, der gør ting for alle andre. Og når det så lige pludselig handler om os selv, så bliver vi sådan helt 'gud nej...'. Ja, jeg tror simpelthen, at vi mangler nogle mænd til at forhandle løn og sådan noget, og nu står vi i en konflikt og klør os selv lidt i nakken" (Regitze).

Der var mange eksempler på, at den almenne opfattelse, eller med Bourdieus begreb *doxa*, om, "at kvinder ikke kan strejke", blev reproduceret blandt sygeplejerskerne og det skete samtidig med, at praksis viste noget andet. Fx beskrev sygeplejerskerne sosu'ernes 'strejkeform' med mange af de samme adjektiver, som de beskrev 'mandestrejker': fx at de var viljestærke, de gav ikke op etc. Uden at de dermed stillede spørgsmålstejn ved deres egen opfattelse af, at "kvinder kan ikke strejke". Det var en opfattelse, der i vekslende grad fik lov at fortsætte hele vejen under konflikten, selvom kvinderne strejkede i næsten ni uger. Gennem det, som Bourdieu kalder den symbolske vold, var kvinderne med til at fastholde og reproducere en underordnet opfattelse af dem selv og deres evner. Men det betød ikke, at opfattelsen ikke også blev udfordret – nogle gange bevidst og andre gange ubevidst, som oftest i praksis.

"Jeg tror da, det er mere blødt [når kvinder strejker]. Altså, det er da sådan nogen små uskyldige ting, folk står med. Jeg synes, det var enormt revolutionerende at snige mig ud på Rigshospitalet midt om natten med en kollega og hænge et banner op som de første. Jeg følte jo virkelig, at det var bare stort. Hvor at nogen mænd, de var bare 'jamen, det gør vi bare'. Vi var ude i sådan et eller andet med 52 lagener, der var klipset sammen, og så kunne vi godt se, det blev måske lidt voldsomt. Altså, jeg tror, de ser lidt større, hvor kvinder de er sådan; 'jamen så hænger vi sådan en lille en op'. Og jeg opdagede lige pludselig, da vi stod og hængte bannerne op, så stod jeg og bandt små sløjfer for at få det til at sidde fast, hvor jeg bare var sådan 'okay, det er en rigtig kvindeagtig konflikt det her.'" (Johanne).

På den ene side gør kvinder 'mere uskyldige ting', på den anden side fortæller Johanne om, på ulovlig vis, at snige sig ud på en altan midt om natten. Dernæst siger hun, "kvinder kan ikke tænke stort", selvom de selv havde tænkt på at klippe 52 lagner sammen. Hun bryder altså med 'pænheden', dog uden at komme fuldstændig uden om den, hvilket også viser sig i sløjferne. Men hun bliver opmærksom på denne *indlejrede disposition* og ændrer derefter måden at binde banneret fast på. Bourdieu forklarer, hvordan dybereliggende mekanismer skaber overensstemmelse mellem de kognitive og de sociale strukturer og konstituerer en fælles erfaring af den sociale verden, som fx opdelingen mellem mand/kvinde, aktiv/passiv etc. Erfaringer, der indlejres som *kropslige dispositioner*, og som det meste af tiden forekommer naturlige, men som til tider kan udfordres gennem praksis, som her i Johannes tilfælde.

Ønsket om at projektere et respektabelt eller pænt image syntes at hænge sammen med både den måde, de så sig selv som

sygeplejersker, og den måde, de opfattede typisk 'strejkende'. Sygeplejersker var en "pæn befolkningsgruppe", der var "deres ansvar bevidst", mens strejkende var nogen, der brændte dæk af, kastede maling, råbte i megafon (og tog gidsler).

Men som citatet fra Johanne viser, brød de momentvis med pænheden, bl.a. ved at deltage i de forskellige aktioner og gøre ting, de ellers ikke ville have gjort. Bourdieu bruger begrebet *hexis* til at forklare konstitueringen af kroppen, dens funktioner og sprog. *Hexis* er en del af individets habitus og den kønslige *hexis* refererer til kvinders hhv. mænds måde at handle, agere, bære deres krop på etc. I dette eksempel ser vi, hvordan deres kropslige *hexis* blev en anden og deres kroppe eksisterede som andet end væren-perciperet; altså ikke for andres blikke, men for at udtrykke en mening.

Strejkens første periode bød på mange kreative aktioner, hvor kvinderne fandt deres egen måde at 'sælge budskabet' på. Til den store demonstration den 17. april råbte, skreg, hoppede og sang de. De afholdt 'Sundhedscenter' på Rådhuspladsen, og de stillede sig op ved Nørrebro Runddel og sang, mens kameraerne snurrede foran dem. Den kollektive handling resulterede ikke bare i, at kvinderne i praksis brød med deres indlejrede kropslige disposition, men også i en øget bevidsthed og stolthed over deres eget værd.

"Pludselig kan man se, jamen det jeg går og gør, det har en helt anden værdi. Det skal værdsættes, det skal anerkendes, og der skal løn på. Og det er utroligt, hvad der er af kommentarer fra patienterne, altså hvor de roser, ikke bare 'de er søde sygeplejersker', for det kan være ligegyldigt. Men at man er dygtige sygeplejersker, til det arbejde man gør" (Solvej).

Glimtvis åbner bevidstheden op for den 'sunde fornuft' (Gramsci 1991), når kvin-

derne handler sammen på et klassegrundlag. De accepterer ikke den underlagte position, men kræver at blive anerkendt.

Anden periode

Radikalisering og kollektive kampskridt – diskussionerne politiseres

Omkring 4-5 uger inde i konflikten oplevede vi en ændring i diskussionerne blandt sygeplejerskerne, som primært blev tydelig for os under morgenmøderne. Forhandlingerne var brudt sammen for anden gang, og sygeplejerskerne kom ikke tættere på at opnå deres krav. Frustrationen voksede, og der blev stillet spørgsmålstejn ved strategien og rejst forslag om diskussion af mere radikale kampskridt. Diskussionerne politiseredes. Forskellige temaer såsom privat versus offentligt sundhedsvæsen, politikernes ansvar osv. gik fra at være tanker og krav hos den enkelte til nu at blive til kollektive diskussioner og krav. Kravene udviklede sig fra de umiddelbare krav om de 15 % til en generel utilfredshed med det eksisterende system og en søgen efter et alternativ.

Også strategien var til debat. Strejken var for alvor gået ind i den normale ferieperiode og påvirkede dermed mange af sygeplejerskernes privatliv. I diskussioner på morgenmødet blev der henvist til tidligere arbejdskampe, Louis Pio og hvorvidt otte timers arbejdsdagen nogensinde var blevet indført, hvis "folk bare var taget på ferie" dengang. Den generelle følelse var frustration; alle ønskede at finde en løsning på strejken hurtigst muligt. Nogen ville derfor blot slutte strejken, men flest udtrykte ønsket om at tage andre kampmidler i brug for at kunne presse kravene igennem.

DSR opfordrede til sammenhold og lukkede meget hurtigt diskussionerne ned. Der var ikke særlig meget 'pæne piger' over diskussionerne. Det var selvfølgelig ikke en lige linje, hvor diskussionerne blev grad-

vist mere radikale; frustration vekslede med kampgejst, håb med afmagt. Men den generelle stemning var, at nu måtte strejken optrappes, og mere radikale skridt tages i brug.

Hele strejkespørgsmålet blev taget op til debat: hvad var det rimeligt at ofre for fællesskabets skyld, nyttede det, var strejkevåbnet et reelt våben i den offentlige sektor osv.? Der blev rejst diskussioner af nødberedskabets størrelse, og også her mærkedes en radikaliserings blandt sygeplejerskerne.

Deponering af autorisationer og opgør med det pæne

Strejken fortsatte uge efter uge og parterne rykkede sig ikke en millimeter. For sygeplejerskerne betød det, at aktionerne måtte have mere 'kant'. Ét markant forslag, som også viste radikaliserings blandt sygeplejerskerne, var forslag om deponering af deres autorisationer. Diskussionen var startet ude på afdelingerne og i uformelle netværk blandt sygeplejerskerne og kom derefter frem i medierne.

På et morgenmøde den 23. maj blev FTR og Tillidsrepræsentanterne (TR) bedt om at forlade morgenmødet, idet de menige sygeplejersker ønskede at diskutere, hvorvidt de skulle deponere deres autorisationer. Deponeringen blev aldrig iværksat, men diskussionen om mere kollektive kampskridt fortsatte. Deponering af autorisationerne blev set som et ulovligt kampskridt, og det var derfor, tillidsrepræsentanterne blev bedt om at forlade mødet, så DSR ikke kunne holdes ansvarlige for eventuelle ulovlige kampskridt.

På et TR møde den 26. maj blev det tydeligt, at frustrationen og afmagtsfølelsen var udbredt blandt sygeplejerskerne. Flere udtrykte nærmest desperation over fx ikke at måtte sige deres arbejde op, idet kollektiv opsigelse ifølge DSRs repræsentanter og tillidsmændene selv, også ville blive opfattet

som et kollektivt kampskridt af arbejdsgiverne, og derfor ville medføre en kæmpe bod. Diskussionen blev udvidet til at være en diskussion af hovedaftalen, og flere gange rejste spørgsmålet sig blandt sygeplejerskerne om, hvorfor man ikke bare opsagde hovedaftalen.

Det var et eksempel på, hvordan ideerne og radikaliserings blandt de strejkende udvikledes hurtigere end blandt ledelsen i DSR. På et TR møde på Rigshospitalet den 13. maj blev næstformanden fra DSR, Grete Christensen, spurgt om hovedaftalen, og hvorvidt den kunne opsiges, som et led i at deponere autorisationerne. Den diskussion var helt tydeligt ikke nået ind til DSRs ledelse, og hun måtte svare: *"Jeg var ikke forberedt på at skulle snakke om hovedaftalen, det må jeg lige tilbage til mit bagland og undersøge"*.

Diskussionen om deponering holdt ved længe. Den blev blandt andet også holdt i live for at fange mediernes opmærksomhed, da disse ikke længere var interesseret i at dække ligelønsdans og cykelture. Det var, som Lene udtrykte det, nødvendigt at *"rasle med sablerne"*.

Derudover var mange af sygeplejerskerne, som både Lene og Solvej udtrykte det, *"ved at brække sig over ligelønsdans"*, og det betød, at der også blev diskuteret andre aktioner, som satte pænheden på prøve. Det affødte bl.a. aktionen *"Besæt redaktionerne – på den pæne måde"*, hvor de tog ind på nogle af de store redaktioner og nægtede at gå, førend aviserne ville behandle dem ordentligt. Også Slotsholmssøen blev offer for en besættelse.

Trods disse diskussioner, var sygeplejerskerne på mange måder stadigvæk 'pæne piger', og det betød blandt andet, at der på én og samme tid blev diskuteret deponering af autorisationer og opsigelse af hovedaftalen, mens der samtidig blev sejlet kanalrundfart med blomster og sunget og danset ligelønsdans på Rådhuspladsen.

Også andre end dem selv positionerede dem som pæne piger. En rolle de ikke følte, at de kunne bryde løs fra. Louise fortalte, hvordan hun havde en oplevelse af ikke at kunne bryde med det pæne, selvom hun egentlig ikke følte sig særlig meget som en pæn pige.

“Vi fik jo ikke noget imod os. Vi stod jo på gader, vi råbte og vi skreg, og vi har udsat 400.000 operationer og undersøgelser, og vi er stadig ‘Ej, vi er jo sådan nogle pæne piger’. Så jeg har det sådan lidt, hvad er det, vi kan gøre? Kan vi farve kitlerne sorte, smide makeuppen eller hvad?” (Louise).

Bourdieu (1999) beskriver kvinden som væren-perciperet, hvilket sygeplejerskerne selv oplevede og ligeledes lagde mærke til. Konflikten blev både kønnet af dem selv og af andre.

En pæn strategi, der ikke er til diskussion

Udmeldingen fra DSR var klar: Strategien var ikke til diskussion. Ofte blev forsøg på at rejse diskussionen irettesat som forsøg på intern splittelse og dermed usolidarisk opførsel.

På et tillidsmandsmøde for alle tillidsmænd i hele landet i Falkonercentret den 19. maj, forsøgte nogle tillidsrepræsentanter sig med en kritik af, at kredsformand i København, Vibeke Westh, i sin indledning kun havde talt om, hvad man skulle gøre *efter* konflikten. De udtrykte ønske om at diskutere strategien. Vibeke Westh skar igennem debatten, opdelte tillidsmændene i mindre grupper og sagde, at der ville blive mulighed for at diskutere fælles efterfølgende. Da gruppedebatterne var slut, afsluttede West mødet med begrundelsen, at folk så trætte ud. Mødet endte altså uden en fælles diskussion om strategien for konflikten. På den måde blev et af de eneste mulige fora,

for at sygeplejerskerne samlet kunne diskutere konflikten, og en reel mulighed for at strategierne kunne udvikles, forhindret.

På den ene side muliggjorde fagforeningens kollektiv handling ved at gå i strejke, men samtidig gik de hele tiden balancegang for ikke at miste kontrollen. DSR holdt fast i, at man skulle holde sig inden for systemets rammer. Men der skete også en radikalisering af DSR under strejken. Ellers var de kommet fuldstændig ud af takt med medlemmerne. I takt med at diskussionerne blandt medlemmerne udviklede sig, blev der også blandt fagforeningslederne rejst nye spørgsmål, og diskussionerne blev mere politiske. Til selv samme møde i Falkonercentret blev spørgsmålet om ligestilling mellem kønnene taget op af hovedtaleren Grete Christensen, næstformand i DSR. Hun citerede blandt andet fra *Lilys Danmarkshistorie* (Laneth 2006) for at eksemplificere, hvor lidt der reelt var sket med ligelønnen mellem mænd og kvinder. Derudover sagde hun, at ligeløn var det største ligestillingsproblem i samfundet i dag, hvilket ikke tidligere var blevet udtrykt så eksplicit. Grete Christensen refererede til, at statsministeren havde sagt, at sygeplejerskernes krav ville føre landet ud i en kartoffelkur. Hertil var hendes kommentar: *“Tænk at vi kan! Så må vi sige, at så har vi magt, og den magt skal bruges til noget”.*

Magtesløshed, den danske model og pressionsmidler

Forhandlingerne foregik mellem DSR og Danske Regioner, som blev italesat som arbejdsgiverne. Men Danske Regioner havde fået fastlagt et lønloft på 12,8 % af regionernes Lønnings- og Takstnævn, hvor daværende finansminister Lars Løkke Rasmussen havde det afgørende ord. Det betød, at DSR ikke stod over for de reelle forhandlere. Connie Krukow kaldte det *“skyggebokning*

og ikke en reel kamp". På den anden side bad DSR også politikerne om at blande sig udenom, af respekt for den danske model. Der kom som bekendt aldrig et regeringsindgreb, og Folketinget gik på sommerferie under konflikten. Præcis hvad strategien var fra DSR over for politikerne kom aldrig tydeligt frem, men det kan nok siges med sikkerhed, at ingen, heller ikke Connie Kruskow, havde regnet med at en strejke kunne vare i 9 uger uden et regeringsindgreb.

Regeringen brugte også flittigt den danske model som begrundelse for ikke at blande sig i konflikten, dvs. ikke tage stilling til kravene om højere løn. Ved at fastholde, at politikerne skulle blande sig udenom, legitimerede DSR delvist, at regeringen fastholdt, at de intet ansvar havde for konflikten. Ingen af parterne vandt således fuldstændig *definitions magten*.

Strejken formåede på den måde ikke at gøre spørgsmålet om ligeløn til et politisk spørgsmål. DSR var især i starten meget påpasselige med at gøre strejken til et ligestillingsspørgsmål, måske fordi de så frygtede, at FOA havde større opbakning til deres krav om mere løn til sosu'erne, og at sygeplejerskerne derfor ville blive sejlet agterud lønmæssigt. Samtidig var den traditionelle opdeling mellem faglige krav og politiske krav, hvor kvindespørgsmål henhører til politiske krav, en hæmsko for kravet om ligeløn, og denne opdeling blev ikke udfordret under strejken.

Ifølge Kelly (1998) er fagforeningens stærkeste pressionsmiddel den kollektive nedlæggelse af arbejdet og befolkningens støtte. At regeringsindgrebet ikke kom, skal nok ses i sammenhæng med sidstnævnte, som stadig var meget høj selv i strejkens sidste fase. Regeringen risikerede med et indgreb at gøre sig voldsomt upopulær.

Det stillede sygeplejerskerne i et dilemma: hvad var deres pressionsmiddel? Når sygeplejerskerne nedlægger arbejdet, mister

arbejdsgiveren ikke penge, således som det er tilfældet på det private arbejdsmarked. Sygeplejerskernes eneste pressionsmiddel, i forhold til at forhindre et regeringsindgreb, var befolkningens støtte, og derfor opførte de sig 'pænt'; men hvordan kunne de så presse politikerne/regeringen til at imødekomme deres krav? De strejkende kvinders mulighedsrum var begrænset, og det fik flere af dem til at stille spørgsmålstejn ved strejkeretten i det offentlige.

Ikke kun regeringen blandede sig uden om konflikten med henvisning til den danske model. Også politikere af anden partifarve var tavse. Helle Thorning, sagde således i sin 1. maj tale, som faldt under konflikten, at hun støttede kravet om bedre arbejdsforhold. Dermed undgik hun behændigt at nævne de offentligt ansattes hovedkrav: lønnen.

Sygeplejerskerne demonstrerede deres utilfredshed med politikernes tavshed, da Helle Thorning besøgte Rigshospitalet den 26. maj. Sygeplejerskerne mødte hende med en 'stilledemonstration'. To rækker af sygeplejersker med tape for munden dannede, i silende regn, en korridor, som socialdemokraternes formand måtte gå igennem for at komme ind. Thornings kommentar var: "*Hvorfor er I så stille? I plejer da altid at synge*". Da hun senere kom ud igen, stod sygeplejerskerne der stadig, og hun sagde: "*Står I her stadig? I gør mig helt bange*". Sygeplejerskerne håbede med demonstrationer som denne at kunne presse politikerne, især fra oppositionspartierne til at støtte deres krav. De blev dog slemt skuffede, og efter happeningen sendte sygeplejerskerne et brev til Helle Thorning, her stod der bl.a.

"Vi må indrømme, at nogen af os blev skuffede. Du kunne have brugt denne unikke lejlighed til at anerkende vores konflikt, i stedet for at vise utryghed ved synet af tavse sygeplejersker. En anerkendelse man måske

vil kunne forvente af socialdemokratiets formand. Vi savner og mangler stadig at høre socialdemokratiets stemme i en offentlig debat om konflikten” (Brev fra sygeplejersker sendt 27. maj 2008).

På nogle måder blev strejken begrænset af, at sygeplejerskerne var så afhængige af befolkningens opbakning. De turde ikke tage radikale kampskridt, men samtidig kom de ikke nærmere deres mål.

Det viser et reelt problem for strejkende i det offentlige, som også Jacobsen og Pedersen (2010) peger på i deres nyligt udkomne bog *Kampen om den danske model – da osu'erne rystede de etablerede system*.

Når sygeplejerskerne derfor aldrig rigtig kom ud over de 'pæne aktioner', og når DSR agiterede for, at strejken skulle være pæn, er det i sig selv ikke et udtryk for den maskuline dominans. Det er mere et eksempel på, at sygeplejerskernes konflikt ikke foregik i et tomrum, men inden for en ramme i det kapitalistiske samfund (som fx aftalemodellen), der begrænsede dem, og dermed også deres muligheder for at udfordre den maskuline dominans.

Kvindekamp, fagkamp eller...?

Som nævnt overskred sygeplejerskernes krav den lønramme på 12,8 %, der var opnået i overenskomsterne på resten af det offentlige område. Samtidig gjorde de det klart, at FOA ikke måtte opnå mere end DSR. I stedet for at 'frame' spørgsmålet som et spørgsmål om ligeløn mellem mænd og kvinder, blev det et spørgsmål om højere løn til sygeplejerskerne. DSRs fokus på deres egne medlemmer og framingen af deres interesser som anderledes end andre faggruppers betød en splittelse mellem fagforeningerne – og dermed en svækkelse af kampen.⁶ Selvom flere faggrupper var i strejke samtidig, var der en splittelse mel-

lem disse grupper frem for en solidaritet om fælles krav om højere løn.

“Det er jo ikke nogen samhörig kamp. Man kan mærke en stemning: Der er FOA'erne, og så er der os. Vi laver ikke noget sammen. Vi går ikke til demonstrationer sammen, og jeg synes, jeg kan mærke sådan en lidt nedladende stemning over for FOA-folkene nogen gange. Og det bryder jeg mig ikke særlig meget om. De har jo en arbejdskamp, ligesom vi har” (Solvej).

Det var ikke kun fra DSRs side, der blev skabt en splittelse. Den dag strejken startede, gik der en historie i alle landets medier om, at fagbevægelsen var internt splittede. Flere fagforeningsformænd, og især formanden for lærerne og Kommunale Tjenestemænd og Overenskomstansatte (KTO), Anders Bondo, samt formanden for Akademikerne Centralorganisation (AC) og hovedforhandler for de statsansatte, Sine Sunesen, udtalte sig offentligt om, at de var imod, at de strejkende sygeplejersker fik noget ud af strejken.

“Strejkevåbenet er en naturlig del af den danske model, og FOA og Sundhedskartellet er i sin gode ret til at bruge det. Men det er utrolig vigtigt at advare politikerne. Når der formentlig kommer et politisk indgreb, så nytter det ikke, hvis de strejkende får procentvis større lønstigninger end dem, der selv har forhandlet et resultat på plads. Det vil blive særdeles negativt modtaget blandt brede lønmodtagergrupper” (Sine Sunesen, Berlingske.dk 16.5.2008).

“Jeg hejser advarselsflaget ét sted, og det handler om, at sygeplejerskerne og SOSU-assistentene ikke må komme ud med et resultat, der underminerer vores. [...] Ellers vil reguleringsordningen udmønte færre penge til de øvrige faggrupper, og det vil vi selvfølgelig

gelig ikke acceptere” (Anders Bondo Christensen Berlingske.dk 16.5.2008).

Desuden var både Anders Bondo og Sine Sunesen modstandere af kravet om en lønkommission (TV2/Nyhederne Online 30.5.2008). Ifølge arbejdsmarkedsforsker Jesper Due var forklaringen, at de andre fagbosser var bange for at miste deres medlemmers opbakning, hvis de strejkende endte med at få mere end det, som de havde sikret deres respektive medlemmer. Det ville betyde, at de fremover ville være mindre villige til at indgå forlig (Berlingske.dk 16.5.2008). Hymans (1973; 2001) forklaringen herpå er, at det undergraver fagtoppens position og holdninger, herunder det fagretlige system, hvis strejker kan skaffe resultater. På den måde blev det til en intern kamp mellem fagbosserne i stedet for en alliance om bedre forhold til alle.

Den interne splid mellem fagforeningsbosserne deltes ikke af den brede befolkning, som man kunne se i den store støtte, der var til strejken. Men den brede opbakning blev ikke udnyttet af DSR til fx at lægge pres på de andre fagforeninger om solidaritet.

DSRs fokus på fag, og de andre fagforeningslederes fokus på ikke at fremstå som dårligere fagforeningsledere, var med til at aflede kampen fra at handle om krav om ligestilling og solidaritet til at handle om fagspecifikke krav og interne kampe.

Politikerne brugte splittelsen som undskyldning for ikke at opfylde de strejkendes krav om en ligelønskommission. Venstre sagde i starten af konflikten, at de ville tage kravet om ligelønskommission op *efter* konflikten. Da konflikten sluttede, erklærede de, at de ville vente til fagbevægelsen blev enig. Men det centrale problem i forhold til at udfordre den maskuline dominans var, at selv om DSR rejste kravet om ligeløn, betød deres fokus på sygeplejerskerne som *fag* i forhold til andre *faggrupper*, at spørgsmålet

om ligeløn mellem mænd og kvinder blev undergravet. Det betød, at DSR framede sygeplejerskerne som en faggruppe, der stod i et modsætningsforhold til andre faggrupper frem for at betone køn eller klasse eller begge dele.

Ligeløn mellem mænd og kvinder kan ikke sikres af én faggruppe, men må sikres på tværs af faggrupperne. Der skal en samlet indsats til og en solidaritet, der rækker ud over eget fag. DSRs sololøb satte en begrænsning for udfordringen af den maskuline dominans og var i nogen grad med til at genskabe den. Havde DSR i stedet gjort strejken mere politisk med et klart krav om ligeløn mellem mænd og kvinder, uden at det skete på bekostning af andre grupper, kunne det måske have presset de andre fagbosser til en fælles alliance frem for at føre til yderligere splittelse.

Tredje periode

Forliget

Forliget kom bag på de fleste og skabte en del frustration blandt sygeplejerskerne. Mange følte, at de var blevet hægtet af, da forliget efter tre sammenbrudte forhandlinger og næsten ni ugers konflikt pludselig blev indgået i al hemmelighed. Solvej fortalte umiddelbart efter forliget:

“Vi havde haft en rigtig god dialog, og den der frustration var blevet vendt til, okay så planlægger vi en aktion til efterfølgende tirsdag. Så var der rigtig god energi i det, og vi fik lavet aktion og knoklet løs og købte ting og sager. Og så gik vi hjem og sagde, vi ses på mandag. Nu har vi en plan for mandag og tirsdag, smadder godt, og så mødtes vi ikke siden, så var det bare slut, og vi vidste ikke engang, vi kunne ikke engang forberede os på, at nu var det slut, og nu skulle vi ikke se hinanden mere eller kunne følge op. Det var rigtig, rigtig mærkeligt” (Solvej).

DSR fremstillede forliget som en sejr og et skridt nærmere ligeløn. De slog på, at rammen var blevet sprængt, og at man dermed var nået tættere på ligeløn, og at strejken havde nyttet. Sejren blev fremet som et principspørgsmål; princippet om at alle skal have det samme, men princippet var blevet brudt af sygeplejerskerne selv.

Hos sygeplejerskerne oplevede vi derimod en knap så entydig opfattelse af tingene. På den ene side støttede de DSR og var glade for, at de ikke var endt med 12,8 % efter ni ugers strejke. På den anden side var virkeligheden også, at forliget på 13, 3 % betød "en is mere om måneden", som Lene udtrykte det. Sygeplejerskerne stod stadig tilbage med en hektisk hverdag, flere ekstravagter for at få økonomien til at hænge sammen og mangel på kollegaer. De vurderede primært resultatet i forhold til kroner og ører og syntes ikke helt, at den ekstra halve procent, der var opnået gennem strejken, kunne stå mål med ni ugers strejke, en tømt strejkekasse osv.

Den dybtbølte vrede og uretfærdighedsfølelse var til at få øje på, men det var svært for sygeplejerskerne at finde ud af, hvor de skulle rette den hen. Under konflikten havde de i det mindste en følelse af at gøre noget.

"Altså, jeg har jo kun et skide kryds jeg kan sætte, ikke, og der er lang tid til, og det er sådan lidt. Jeg kan mærke, at jeg har sådan dybtfølt irritation og vrede i mig, og som kan være rigtig rigtig svær at komme af med, og som kommer til at have virkelig, virkelig benhårde konsekvenser for fremtiden synes jeg" (Louise).

I'm a changed woman

Hvis man derfor kun kigger på det konkrete resultat af strejken som indikator på, om strejken udfordrede den maskuline dominans, ville svaret være tvetydigt. Men der

kom mange andre ting ud af konflikten. Blandt andet Solvej fortalte, hvordan konflikten havde gjort dem mere politiske.

"Dybest set er konflikt for at få nogle flere penge. Det er overenskomstforhandlingerne, det er det, det drejer sig om. Men så fordi, jo længere konflikten varede, jo flere ting kom der med ind, også fordi vi ikke syntes, at vi blev anerkendt, fordi vi løb panden mod en mur. Der var ikke nogen, der ville høre, og pludselig kan man se, der er nogen forbindelser til alt muligt andet. Vi blev mere politiske under konflikten. De synspunkter og holdninger, vi havde i starten, udviklede sig under konflikten" (Solvej).

En anden sygeplejerske, Lene, fortalte, at hun havde oplevet, at flere kollegaer havde meldt sig ind i politiske partier under og efter konflikten.

Den 'sunde fornuft', med Gramscis ord, dukkede frem under strejken. Kvinderne brød med hegemonien og blev mere bevidste om deres situation, hvilket muliggjorde en udfordring af dominansforholdene. Hvorvidt den øgede bevidsthed fastholdes, afhænger dog af andre omstændigheder. Men ikke bare bevidstheden var ændret, kvinderne havde også oplevet sig selv og hinanden gøre ting, de ellers aldrig havde troet.

"Jeg tror, at der er mange, der har fået noget bevidsthed ud af det, altså dem der har været aktive. Der var der da mange kommentarer med sådan. 'Hold da op, jeg troede da slet ikke, at Agnete hun havde det her i sig', men som har været en af dem, der bare har været vrmmmm, du ved, helt fremme i konflikten ikke og hamrende god. Det havde de slet ikke forventet. Sådan en som hende, hun er jo blevet fuldstændig bevidst om denne her konflikt, og hun vil da havde det videre med i hvert fald" (Lykke).

Sygeplejerskerne havde en oplevelse af at have gjort en forskel, og strejken indgød en stolthed.

“Man bliver alligevel lidt stolt af sit fag og kommer ud og viser, hvad det er vi gør, hvor at før i tiden[...]Jo selvfølgelig har man et godt ry som sygeplejerske, men fx i medierne normalt, hvis de viser en sygeplejerske, så står de og tørrer et eller andet bord af eller et eller andet, men nu er vi virkelig ude og vise, jamen det er ikke bare os, der rydder op. Vi er der, og der er kæmpe lange ventelister nu, fordi vi ikke ligesom tager fat. Så jeg er glad for, at nu får vi virkelig vist en forskel” (Regitze).

Den kollektive handling fik kvinderne til at sætte spørgsmålstejn ved ting, de tidligere havde taget for givet. Strejken betød desuden, at kvinderne opbyggede netværk og diskuterede sammen. Flere af dem gav udtryk for, at selvom det var en hård omgang, var de alligevel glade for, at den havde varet så længe, fordi det havde skabt mulighed for at diskutere ting, som de ikke snakkede om til hverdag. Det gav dem desuden mulighed for at snakke sammen på tværs af afdelinger og de andre hospitaler. Strejken fik dem til at se hinanden i et helt andet lys.

“Jeg har også oplevet, at mine kollegaer i det daglige, dem ser jeg pludselig i en anden rolle, hvor jeg ser, at de pludselig får noget kampgejst og sådan noget. Jeg ser nogle ting, som jeg ikke har set hos mine kollegaer før” (Anni).

Anni mente desuden, at det havde gjort en forskel, at alle var udtaget til konflikt denne gang. Selvom nogle var i nødberedskab, gav det et anderledes billede, at alle var påvirket. De havde haft mulighed for at mødes på tværs af afdelinger og byer. Det havde betydet større fællesskab og forståelse for, at

det ikke kun var dem, der mente, at deres arbejdsvilkår var uretfærdige, men at alle sygeplejersker på landsplan sad i samme situation.

Sygeplejerskerne understregede, at de måske ikke havde opnået det, de ville i denne omgang, men at de var klar til at kæmpe videre næste gang. Opfattelsen blandt sygeplejerskerne var, at konflikten havde gjort dem mere bevidste, og at dette kunne være en force næste gang, for der vil blive en næste gang.

Den maskuline dominans udfordret og reproduceret

Sygeplejerskerne fik gennem deltagelse i strejken udfordret den maskuline dominans særligt på det mere personlige plan. De fik udfordret deres egen opfattelse, som med al sandsynlighed også afspejler en bredere opfattelse i samfundet af, at de som kvinder og sygeplejersker ikke kunne strejke, være solidariske og stå sammen, og at de var “for pæne”. De fik brudt med egne grænser for, hvad de troede, de turde og kunne. De brød med naturaliseringen og stillede gennem handling spørgsmålstejn ved dominansforholdene. Sygeplejerskerne opnåede en øget selvtilid og bevidsthed og diskuterede spørgsmål, de ikke havde gjort før. På den anden side blev den maskuline dominans også reproduceret, særligt gennem rammerne, selvom disse ikke var særligt kønnede. Den måde DSR organiserede strejken på, betød at sygeplejerskerne ikke blev inddraget i diskussionen af strategien. I stedet følte de sig afmægtige. En afmægtighed de også følte i forhold til de ydre rammer fastsat af deres særlige arbejdsforhold som sygeplejersker og den danske model, hvor pressionsmidlerne for offentligt ansatte er yderst begrænsede, og hvor opdelingen mellem faglig kamp og politik er skarpt adskilt. Selvom rammerne ikke i

sig selv er kønnede, men virker for alle arbejdere uanset køn, havde de i hvert fald i denne strejke en særlig effekt i forhold til at opretholde den maskuline dominans. Både på den måde, at den danske model rummer særlige begrænsninger for de offentligt ansatte, idet politikerne reelt er arbejdsgiverne, og når kravet samtidig er et politisk krav om ligeløn eller på anden måde en omfordeling af lønnen, som kræver, at der handles på tværs af faggrupper.

Det var således sygeplejerskernes egen aktive deltagelse i strejken, der var med til at udfordre den maskuline dominans, mens strukturerne både i DSR og på arbejdsmarkedet, uagtet at de ikke umiddelbart er knyttet til den maskuline dominans, var med til at opretholde og genskabe den maskuline dominans, da resultatet, der ikke levede op til forventninger, delvist også var med til at genskabe sygeplejerskernes opfattelse af, at de ikke rigtig kunne strejke.

NOTER

- 1 Denne artikel bygger på specialet, *Pæne piger kan også strejke – kvinder og arbejdskonflikter 1968-1973 og 2008*, godkendt december 2008, af Andersen, Sara og Frederiksen, Marie. Specialet kan findes på RUCs bibliotek. Vejledere på specialet; Lise Lotte Hansen og Karin Lützen.
- 2 Ønsker man at læse mere om rammerne for konflikten, se Jacobsen og Pedersen, 2010.
- 3 I sin analyse af det androcentriske opdelingsprincip tager Bourdieu udgangspunkt i det kabytske samfund.
- 4 Gramsci levede 1891-1937, vi baserer os på den danske udgave af hans fængselsoptegnelser, der er udgivet i 1991.
- 5 Sundhedskartellet: Dannet i 1997 af 11 faglige organisationer inden for social- og sundhedssektoren. Repræsenterer knap 120.000 beskæftigede i sundheds- og socialektoren. Se www.sundhedskartellet.dk
- 6 Splittelsen var et produkt af en længere

udvikling. I 2002 endte overenskomstforhandlingerne for 650.000 offentligt ansatte i forligsinstitutionen. Lærerne og sygeplejerskerne stemte massivt nej til overenskomstresultatet, men forliget gik alligevel igennem, fordi andre grupper i KTO stemte ja. Sygeplejerskerne var utilfredse, fordi de mente, at de havde et efterslæb i forhold til andre grupper. 11 grupper inden for sundhedsområdet brød i 2004 ud af KTO og dannede sundhedskartellet. Under overenskomstforhandlingerne i 2005, krævede sundhedskartellet en højere lønstigning end KTO. Men formanden for KTO, Dennis Kristensen, der var formand for FOA dengang og i 2008, gjorde det helt klart, at det forlig, der allerede var indgået mellem kommunerne og KTO, var i fare, hvis sundhedskartellet fik højere lønstigninger. Det endte med at sundhedskartellet fik det samme som de andre grupper. (*Politiken* 01.03.05)

REFERENCER

Andersen, Sara og Marie Frederiksen (2008):

Pæne piger kan også strejke – kvinder og arbejdskonflikter 1968-1973 og 2008, Speciale RUC.

Bambrerry, Chris (2006): *A Rebel's Guide to Gramsci*, London, Bookmarks Publications.

Bourdieu, Pierre (1999): *Den maskuline domi-*

nans, København, Tiderne Skifter.

Christensen, Lars K., Søren Kolstrup & Anette Eklund Hansen (2007): *Arbejdernes historie i Danmark 1800-2000*, SFAHs tidsskriftserie nr. 46.

Gramsci, Antonio (1991): *Fængselsoptegnelser*

- i udvalg*, Udvalgt af Gert Sørensen, København, Museum Tusulanums forlag.
- Halkier, Bente (2003): *Fokusgrupper*, Frederiksberg, Samfundslitteratur og Roskilde Universitetsforlag.
- Hyman, Richard (1973): *Marxism and the sociology of trade unionism*, London, Pluto Press Limited.
- Hyman, Richard (2001): *Understanding European Trade Unionism. Between Market, Class & Society*, London, SAGE Publications.
- Jacobsen, Kurt & Dorthe Pedersen (2010): *Kampen om den danske model – da sosu'erne rystede det etablerede system*, København, Informations Forlag.
- Kelly, John (1998): *Rethinking Industrial Relations. Mobilization, collectivism and long waves*, London, Routledge.
- Laneth, Pia Fris (2006): *Lilys Danmarkshistorie – kvindeliv i fire generationer*. København, Gyldendal.
- Mikkelsen, Flemming (1994), *Radikaliseringen af de offentligt ansatte i Danmark*, SFAH skriftserie nr. 31.
- Artikler
 Politiken 01.03.05
 TV2/Nyhederne Online 30.05.2008: *Advarer mod ligelønskommission*, Af dabu

Sara Andersen, cand.scient.soc., fuldmægtig i Servicestyrelsen
 e-mail: saraandersen79@yahoo.com

Marie Frederiksen, cand.mag.
 e-mail: mariefrede@gmail.com